

О. Л. ЛЬВОВА,
кандидат юридичних наук

МОВА ВОРОЖНЕЧІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ

У статті розглядаються проблеми однозначного визначення поняття «мова ворожнечі» (hate speech), яке є доволі новим у правовому дискурсі. Вивчаючи критерії розпізнавання цього явища, наголошується на існуючій дилемі його ідентифікації, яка полягає у тому, що одні вважають законодавче закріплення «hate speech» порушенням свободи слова, а інші – захистом людини від проявів ворожнечі та дискримінації. З огляду на це аналізується міжнародне та українське законодавство.

Ключові слова: мова ворожнечі, національна безпека, образа, рівність, свобода слова, цінності.

Львова Е. Л. Язык вражды: теоретико-правовой анализ понятия

В статье рассматриваются проблемы однозначного определения понятия «язык вражды» (hate speech), которое является достаточно новым в правовом дискурсе. Изучая критерии распознавания этого явления, отмечается существующая проблема его идентификации, которая заключается в том, что одни считают законодательное закрепление «hate speech» нарушением свободы слова, а другие – защитой человека от проявлений вражды и дискриминации. В связи с этим анализируется международное и украинское законодательство.

Ключевые слова: язык вражды, национальная безопасность, оскорбление, равенство, свобода слова, ценности.

Lvova O. L. Hate speech: Theoretical and legal analysis of the concept

The article deals with the problems of unambiguous definition of the concept of «hate speech», which is quite new in legal discourse. Studying the criteria for recognizing this phenomenon, there is an existing problem of its identification, which consists in the fact that some consider the legislative consolidation of «hate speech» as a violation of freedom of speech, and others - the protection of a person from manifestations of hostility and discrimination. In this connection, international and Ukrainian legislation is analyzed.

Key words: hate speech, national security, insult, equality, freedom of speech, values.

Сьогодні термін «мова ворожнечі» є терміном, вживаним, як правило, у сфері журналістики. Поза тим у міжнародному законодавстві дане поняття знаходиться у площині правового регулювання. Оскільки європейський курс держави передбачає узгодження норм національного законодавства з нормами європейського, то, відповідно, актуальним постає питання вивчення цього і поняття, і явища в контексті українського правотворення.

В українській правничій науці таке явище, як «мова ворожнечі» (hate speech, мова ненависті) лише останнім часом стає об'єктом наукових розвідок таких учених, як С. Лихова, Г. Рибальченко, М. Медведєва та ін., і досліджується, як правило, у міжнародно-правовому аспекті чи через призму кримінального покарання за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками. Найважливіші аспекти досліджуваної проблеми зайняли належне місце

в царині журналістики та засобів масової інформації, що висвітлено у публікаціях Р. Кухарчука, В. Савончака та ін.

Потреба у філологічному зрізі змісту поняття «мови ворожнечі» виявляється з огляду на те, що даний термін відсутній в енциклопедичній літературі, хоча існують тлумачення окремих складових даного словосполучення (О. Кочмар, К. Седов та ін.).

З огляду на це метою статті є теоретико-правовий аналіз змісту поняття «мова ворожнечі» та критеріїв розпізнавання цього явища, а також його місця у правовому полі.

Оскільки тлумачні словники не надають роз'яснення досліджуваного поняття, ми з'ясуємо значення окремих його складових, зокрема поняття «мова», «ворожнеча» та ін.

Мова – це частина соціальної пам'яті, сукупність значень, що становлять орієнтовну основу діяльності, вона дає можливість передавати певні світоглядні настанови та соціальні настрої з покоління в покоління.

З позиції філософії мова поряд із культурою та релігією виступає найважливішою передумовою абсолютної моральності як підстави природного права. Поява ж позитивного права як формально визначених, графічно та текстуально оформлених приписів нерозривно пов'язана з виникненням слова. Право не може виникнути без слова. З появою абетки з'явилася можливість виражати слово, за допомогою якого стало реальним висловлення думки. Завдяки мові природне право, як об'єкт ідеальний, набуло матеріальної форми¹.

Новий словник української мови визначає мову як здатність людини говорити, висловлювати свої думки, сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок².

Терміну «мова ворожнечі» за змістом кореспондує таке синонімічне поняття, як ксенофобія, що має місце в тлумачних словниках і визначається як «ненависть до чого-небудь, кого-небудь незнайомого, чужого. Ворожість або страх по відношенню до іноземців»³.

Зокрема, у стилістичному словнику існує визначення терміна «мовна агресія», під якою розуміють використання мовних засобів для виразу неприязні, ворожості, манери мови, що ображає чийсь честь та гідність⁴.

З огляду на ці визначення цілком очевидно, що мова, яка є способом виразу світоглядних настанов, соціальних настроїв, моралі тощо, відповідно до свого змісту може мати відповідне емоційне забарвлення, що надаватиме їй відповідних характеристик. Отже, термін «мова ворожнечі» має негативно-емоційний характер, який загострюється поняттями «ворожнеча» та «ненависть».

Ворожнеча – відносини і дії між ким-небудь, пройняті ненавистю, недобророзумністю, ворогування⁵.

Ненависть – почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь, нелюбов, ворожість, ворожнеча, ненависть⁶.

Тобто, виходячи із філологічного тлумачення наведених слів, можна констатувати, що таке їх сполучення, як «мова ненависті» (чи «мова ворожнечі») за своїм змістом виражає дію, яка полягає у висловлюванні думок, які пройняті ненавистю, недобророзумністю, ворожістю до кого-небудь чи чого-небудь, що

сприяє формуванню негативних світоглядних настанов та соціальних настроїв тощо. Тобто має негативні наслідки для суспільства (окремої особи чи групи осіб)

Інтернет-портали в сфері протидії расизму, ксенофобії та нетерпимості в Україні зазначають, що «мова ворожнечі» (hate speech) у широкому розумінні – це будь-яке самовираження з елементами заперечення принципу рівності всіх людей у здійсненні їх права. Мова ворожнечі описує, ієрархічно зіставляє різноманітні групи людей та оцінює особисті якості конкретних осіб на підставі їх належності до тієї або іншої групи⁷.

У законодавстві зазначене може займати місце, очевидно, з огляду на внутрішню особливість права, його «емоційну» складову, яка виявляється в характері заборонених виразів, а також щодо характеру шкоди, яка виправдовує таку заборону. Також однією з особливостей законодавчого визначення і регулювання «мови ворожнечі» є труднощі у доказуванні причинно-наслідкового зв'язку між пропагандою ненависті і спричиненою шкодою. Тому тлумачення і здійснення права бути вільним від шкоди, спричиненої мовою ненависті, вимагає здійснення тонкого балансу між правами на рівність і свободу тих, хто говорить, і тих, хто слухає⁸.

В яких саме діях, на підставі чого і стосовно кого може виражатися мова ворожнечі?

У літературі відмічають, що «мова ворожнечі» може бути:

- продуктом як консервативного, так і революційно-утопічного світогляду;
- маніфестацією ксенофобії або ж авторитаризму чи садизму загалом;
- елементом наукової картини світу, істиною підручників, уявленням здорового глузду (анкети етнографічного опитування, поради політтехнолога);
- елементом національного чи міжнародного законодавства та інших норм будь-якого рівня (внутрішні інструкції правоохоронців, розпорядження ректорів);
- конкретизована в термінах рас, народів, біологічної спорідненості та каст; країни походження або наявності громадянства; релігій та переконань; мов, культур і цивілізацій; стану здоров'я, віку, статі та гендерної ідентичності; сексуальної орієнтації; соціального становища, професії і способів заробітку; інтелекту, темпераменту, особливостей поведінки, зовнішнього вигляду та смаків.

В. Савончак, виходячи із зазначеного аналізу та керуючись численними визначеннями «мови ворожнечі», формулює одне узагальнене поняття, яке описує це явище як «спосіб мовного конструювання моделей і практик соціальної нерівності». Таке визначення, на його переконання, відрізняється тим, що не передбачає обов'язкового заперечення рівності людей у правах у конкретному висловлюванні⁹.

Анн Вебер пише, що встановлення фактів, які можна кваліфікувати як «мову ненависті», ускладняється тим, що висловлювання подібного типу не обов'язково містять вислови, що виражають «ненависть» або емоції. «Мова ненависті» може бути замаскована у висловлюваннях, які здаються, на перший погляд, раціональними та слухними. З іншого боку, аналізуючи відповідну літературу і принципи, присутні у прецедентному праві Європейського суду та інших органів, можна зустріти параметри для знаходження різниці між ви-

словлюваннями, які хоч і є образливими за своєю природою, однак захищені правом на свободу вираження поглядів, та висловлюваннями, на які цей захист не поширюється¹⁰.

Отже, хоча єдиного визначення терміна «мова ненависті» в міжнародному законодавстві не існує, однак низка міжнародних правових документів визначає критерії розпізнавання «hate speech».

Це, зокрема, Конвенція про захист національних меншин; Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, присвячений протидії расизму і ксенофобії в Інтернеті; Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» № 97 (20) та ін. Так, у додатку до Рекомендації № R (97) 20 Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасникам з питань «розпалювання ненависті» від 30 жовтня 1991 р. визначаються принципи їх застосування до випадків прояву розпалювання ненависті. З метою застосування зазначених принципів термін «розпалювання ненависті» трактується як поняття, що покриває всі форми самовираження, які включають поширення, провокування, стимулювання або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у вигляді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів та осіб з емігрантським корінням»¹¹.

У цьому сенсі поняття «мова ненависті» поширюється на всі висловлювання, спрямовані проти особи або групи осіб. Водночас існує думка, що під категорію «hate speech» має підпадати не лише агресивна лексика, що закликає до дискримінації чи принижує, а й така, що створює негативні стереотипи щодо певних соціальних груп населення¹².

Незважаючи на відсутність точного визначення терміна «мова ворожнечі», міжнародним правом захищаються люди, проти яких використовується дана термінологія. Так, Рада Європи ухвалила договори, серед яких, зокрема, Європейська соціальна хартія та Рамкова конвенція про захист національних меншин. Ними охоплюються питання захисту від усіх форм дискримінації, таких, як вияви нетерпимості до людей з відмінним кольором шкіри, раси чи релігії. Не менш вагоме значення відіграє Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який набрав чинності у 2006 р. Він стосується питання переслідування расистської та ксенофобської діяльності в комп'ютерних мережах. Усі держави, які підтримали даний документ, мають вживати відповідних заходів законодавчого характеру. Водночас потрібно проводити межу між свободою вираження поглядів, мовою ворожнечі та правом на недискримінацію¹³.

У даному ракурсі слід звернути увагу на існуючу дихотомію між США і Європою з приводу регулювання мови, яка впливає з незгоди стосовно основних прав. Так, тоді як Сполучені Штати, зокрема їх Верховний суд, розглядають свободу слова майже в абсолютному розумінні, європейські країни і міжнародне співтовариство прагнуть просувати такі цінності, як гідність і рівність вище за інші права. В даний час Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Італія, Швеція, Швейцарія та Сполучене Королівство, зокрема, мають закони про мову ненависті в тій чи іншій формі.

Із цих законів випливають дві відмінні риси європейського підходу. По-перше, європейські правила і суди використовують заснований на цінностях підхід до мови, балансує такі принципи, як гідність і рівність з правом виразу лю-

дини. Коли ці два принципи перетинаються, визнані цінності мають пріоритет перед промовою. Хоча всі країни гарантують свободу вираження, вони також визнають верховенство індивідуальної гідності і рівності. По-друге, європейські уряди беруть на себе відповідальність за реалізацію цих цінностей. Тому держава не лише зобов'язана уникати порушення законних прав, а й має захищати певні цінності від порушень¹⁴.

Зазначене, по суті, вказує на існуючі обмеження щодо свободи слова. У контексті цього слід звернути увагу на положення ст. 19 Загальної декларації прав людини про право на свободу переконань та свободу їх вираження. Водночас ст. 29 даної Декларації проголошує, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина може бути піддана таким обмеженням, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших і задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві¹⁵.

Дослідники звертають увагу на те, що декілька прав, які однаковою мірою захищаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, можуть у даному випадку конкурувати одне з одним. Так, право на свободу вираження поглядів може бути обмеженим правом на свободу думки, совісті та релігії. Розглядаючи справи про нападки на релігійні вірування, Європейський суд з прав людини підкреслив, що дане питання пов'язане «з встановленням балансу між конфліктуєчими інтересами, які викликані здійсненням двох основних свобод: з одного боку, правом заявника повідомити суспільству свої погляди щодо певної релігійної доктрини, з другого – правом інших осіб на повагу до їхньої свободи думки, совісті та релігії». За певних обставин свобода вираження поглядів може також загрожувати праву на повагу до приватного життя. І, нарешті, існує ризик виникнення конфлікту між свободою вираження поглядів і заборонаю всіх форм дискримінації у випадках, коли здійснення цієї свободи спричиняє розпалювання ненависті в суспільстві і набуває ознак «мови ненависті»¹⁶.

Право на свободу вираження поглядів передбачає свободу дотримання своїх поглядів, одержання і передавання інформації та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Водночас здійснення цих свобод може підлягати таким умовам, обмеженням або санкціям, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки¹⁷.

З огляду на такий суттєвий аспект, як національна безпека, слід звернути увагу на положення ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки»¹⁸, відповідно до якої національна безпека визначається як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства» тощо. А під національними інтересами розуміються «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» і т. п.

З огляду на дані законоположення стають очевидними, на нашу думку, деякі критерії розмежування здійснення права на свободу слова від такого явища, як «мова ненависті». Зокрема, не можна вважати «мовою ворожнечі» коректні,

справедливі висловлювання, які сприяють виявленню і попередженню негативних чи протиправних тенденцій у суспільному житті. Протилежними є такі висловлювання, які суперечать національним інтересам чи загрожують національній безпеці.

Дана мета захисту національних інтересів убачається у змісті терміна «розпалювання ненависті», що є синонімічним досліджуваному нами поняттю «мова ненависті». Зокрема, покарання за вказане діяння передбачено у ст. 161 Кримінального кодексу України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками»¹⁹.

У міжнародній літературі розглядаються правила «мови ворожнечі» відповідно до міжнародного права, серед яких вказують на такі три ключових аспекти, як наміри, підбурювання та заборонені результати (насилення, дискримінація, злочин та ін.)²⁰.

У контексті вказаного постає питання, чи може критика форм ризикованої чи аморальної поведінки (наприклад, проституції, наркоманії, гомосексуалізму, засудження радикального ісламу тощо) тлумачитися як «мова ворожнечі»?

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації, поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості та порнографії на сучасному етапі є основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України в інформаційній сфері.

Водночас європейський досвід свідчить, що критичні висловлювання щодо зазначеного можуть класифікуватися як «мова ворожнечі» і санкції можуть бути різними – від звільнення з роботи до кримінальної відповідальності, що свідчить про загрозу основоположним правам і свободам людини і громадянина²¹.

На думку деяких експертів, принципово важливо розрізнити, що мова ворожнечі – це не тільки те, що являє собою склад злочину за ст. 161 Кримінального кодексу. Насправді, це поняття набагато ширше, ніж те, що в кодексі мається на увазі під розпалюванням міжнаціональної або міжрелігійної ворожнечі. Мовою ворожнечі прийнято вважати будь-який некоректний вислів стосовно якоїсь групи²².

Однак законодавчо мають визначатися *критерії* так званої коректності чи ворожості, які б розмежовували словесні висловлювання як об'єктивну оцінку існуючих явищ у суспільстві, що є свободою слова, та висловлювання як прояв ненависті чи ворожнечі, що принижує гідність людини (чи групи осіб). В останньому випадку «мовою ненависті» можна вважати звичайну образу.

Образою згідно зі ст. 126 Кримінального кодексу УРСР 1960 р., що втратив чинність, вважалось приниження честі і гідності особи, виражене в непристойній формі²³.

Аналогічне визначення «образи» міститься в енциклопедичній літературі. Зокрема, визначається, що це також вживання інвективної (різкої, лайливої) лексики, застосування непристойних жестів, міміки тощо. Образа може відповідати або не відповідати дійсності²⁴.

Існує думка про віднесення образи до оціночних суджень. З приводу цього Європейський суд з прав людини, вирішуючи справи щодо оціночних суджень,

які містять образу, звертає увагу на співвідношення тих фактів, які спричинили грубе й образливе висловлювання, та «жорсткості» самого висловлювання²⁵.

Отже, можна припустити, що скасоване кримінальне покарання за образу та наклеп сьогодні можуть повернути під таким поняттям, як «мова ворожнечі», і встановити певні обмеження для свободи слова в Україні.

Зокрема, народний депутат Євгеній Мураєв 19 серпня 2016 р. вніс до Верховної Ради законопроект № 5034 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо уточнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи)»²⁶. Цей документ пропонував доповнити Кримінальний кодекс України новими статтями 151¹ та 151², що мали на меті встановити кримінальну відповідальність за наклеп та образу відповідно.

Отже, мова ворожнечі – поняття оціночне, оскільки в міжнародному праві не існує загальноприйнятої концепції щодо цього. Критерії для визначення мови ворожнечі також є доволі суперечливими тому, що міжнародні та регіональні документи передбачають різні стандарти.

На сьогодні українське законодавство сформуvalo такі ознаки «мови ворожнечі», які диференціюються в Законі України «Про інформацію», як складову «неприпустимості зловживання правом на інформацію»: заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України; пропаганда війни, насильства, жорстокості; заклики до розпалювання міжетнічної, расової та релігійної ворожнечі; заклики до вчинення терористичних актів. Положення Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» додають до наведених ще один пункт: заклики до пропаганди комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки²⁷.

Оскільки термін «мова ворожнечі» не має єдиного, загальноприйнятого розуміння та критеріїв визначення такого характеру мови, що визначало б потребу у правому захисті, то при постановці даної проблеми в українському законодавстві необхідно, на наше переконання, виходити із охоронної функції права.

Право не тільки охороняє загальнопозитивні, фундаментальні суспільні відносини, а й спрямоване на подолання сторонніх конкретному суспільству відносин. Домінантним спрямуванням охоронної функції слід вважати не стільки викорінення небажаних явищ, скільки саме охорону тих відносин, які такої охорони потребують. Саме охороняючи такі відносини, право природньо попереджає, карає дії, що порушують умови нормального розвитку і суперечать інтересам суспільства, держави та громадян²⁸.

Виходячи з такого тлумачення охоронної мети права, очевидно, що воно покликане захищати не лише інтереси найслабкіших чи найменш чисельних груп суб'єктів права, а функціонувати в інтересах усього суспільства.

Тому, говорячи про потребу законодавчого формулювання поняття «мова ворожнечі», яке у праві іноземних законодавств, як правило, межує з розумінням дискримінації, слід визнати, що дана проблема ще потребує ретельного вивчення й наукового правового обґрунтування у контексті саме української правової традиції та культури.

1. *Балтаджи П. М.* Мова і право // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2017. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. С. 475.

2. *Новий словник української мови.* у 4 т. Київ: Аконіт, 2000. Т. 2 / укладачі: Яременко В. В., Сліпушко О. М. С. 661.

3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (з дод. і доп.) / уклад. і глав. ред. В. Т. Бусол. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 593.

4. *Стилистический энциклопедический словарь русского языка* / под ред. М. Н. Кожинной. 2-е изд. испр. и дополн. Москва: Флинта: Наука, 2006. С. 340.

5. *Новий словник української мови:* у 4 т. Київ: Аконіт, 2000. Т. 1 / укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. С. 520.

6. *Новий словник української мови:* у 4 т. С. 853.

7. *Лихова С. Я., Рибальченко Г. Г.* Мова ворожнечі як ознака порушення рівноправності громадян залежно від расової, національної належності або ставлення до релігії // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. ст. 2013. Вип. 31. С. 275.

8. *Mendel T.* Hate Speech Rules under International Law // The Right to be Free from the Harm of Hate Speech in International Human Rights Law. February 2010. P. 7–8. URL: <http://www.law-democracy.org/wp-content/uploads/2010/07/10.02.hate-speech.Macedonia-book.pdf>

9. *Савончак В. Я.* Мова ворожнечі у ЗМІ: до дискусії про поняття // Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2012. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/>

10. *Вебер А.* Навчальний посібник з проблематики «мови ненависті» / пер. з англ. Східно-Європейського ін-ту розвитку; за заг. ред. О. М. Павліченка. Київ: Тютюкін, 2010. С. 9–10.

11. *Рекомендація № R (97) 20* Комітету міністрів Ради Європи державам-учасникам з питань «розпалювання ненависті» від 30 жовтня 1991 р. / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_093.

12. *Дібрівна Е., Кухарчук Р.* «Мова ворожнечі» як тавро і цензура. Європейський контекст // Українська правда. 2017. 22 вересня. URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2017/09/22/7155975/>

13. *Петруша Я. Р.* «Мова ненависті» на теренах українських медіа // Вісник студентського наукового товариства: зб. наук. праць студентів / за заг. ред. О. В. Мельничука. Вип. 14. Ніжин: НДУ ім. М. Голя, 2016. С. 104–105.

14. *Cohen R.* Regulating hate speech: Nothing customary about it // Chicago Journal of International Law. Vol. 15, No. 1. P. 238–239.

15. *Всеобщая декларация прав человека* 10 декабря 1948 г. / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015

16. *Вебер А.* Навчальний посібник з проблематики «мови ненависті». С. 7.

17. *Бухтатий О.* Дослідження проблематики соціальної комунікації та захисту суспільної моралі у демократичному суспільстві // Образ: наук. журнал / за ред. Н. Сидоренко, О. Ткаченко; Сумський державний університет; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. Суми; Київ, 2016. Вип. 1 (19). С. 46.

18. *Про основи національної безпеки:* Закон України від 19.06.2003 № 964-IV / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

19. *Кримінальний кодекс* України від 05.04.2001 р. № 2341-14 / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>

20. *Mendel T.* Hate speech rules under international law. P. 4–5.

21. *Дібрівна Е., Кухарчук Р.* «Мова ворожнечі» як тавро і цензура.

22. *Мова ворожнечі: що це таке і як з цим боротися?* // Телекритика. URL: <http://ru.telekritika.ua/media-etika/2008-10-06/41052>

23. *Кримінальний кодекс* України від 28.12.1960 р. (втратив чинність 01.09.2001 р.) / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2001-05>

24. *Стефанюк Р. О.* Образа // Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2002. Т. 4. С. 228.

25. *Образливі оціночні судження: чи це можливо і до якої міри* // Інститут масової інформації. 16.05.2012 р. URL: <http://imi.org.ua/advices/obrazlivi-otsinocni-sudjennya-chi-tse-mozhливо-i-do-yakoji-miri/>

26. *Проект Закону* про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо уточнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи) № 5034 від 19.08.2016 р. / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59889

27. *Мова ворожнечі:* які висловлювання

не можна поширювати в ЗМІ / Центр демократії та верховенства права. від 17 вересня 2017 р. URL: <http://cedem.org.ua/consultations/mova-vorozhnechi-yaki-vyslovyuvannya-ne-mozhna-poshyruvaty-v-zmi/> 28. Зінченко В. М. До питання про сутність і значення охоронної функції права // Часопис Київського університету права. 2012. № 3. С. 47.

Lvova O. L. Hate speech: Theoretical and legal analysis of the concept.

The article deals with the problems of unambiguous definition of the concept of “hate speech”, which is quite new in legal discourse. Studying the criteria for recognizing this phenomenon, there is an existing problem of its identification, which consists in the fact that some consider the legislative consolidation of “hate speech” as a violation of freedom of speech, and others – the protection of a person from manifestations of hostility and discrimination. In this connection, international and Ukrainian legislation is analyzed.

It is emphasized that the term “hate speech” in terms of content is such synonymous concept as xenophobia, which is defined as “hatred of something, someone stranger, someone else. “Based on the philological interpretation of “hate speech” it is determined that this concept in its content expresses the effect of expressing thoughts that are imbued with hatred, hostility, hostility to someone or something that promotes the formation of negative ideological ideas and social sentiment etc. That is, it has negative consequences for a society (an individual or a group of people).

Attention is paid to establishing facts that can be classified as “hate speech”. It is noted that this is complicated by the fact that such statements do not necessarily express “hatred” or emotions. In the case law of the European Court of Justice and other bodies, there are options to find the difference between statements that are at least offensive in nature, but are protected by the right to freedom of expression, and statements that this protection does not apply.

In the Council of Europe’s Recommendation on Hate speech No. 97 (20), “hate speech” is defined as all kinds of expressions that spread racial hatred, xenophobia, anti-Semitism and other forms of hatred caused by intolerance, including in the form of aggressive nationalism and ethnocentrism, discrimination against minorities and hostile attitudes towards them, as well as immigrants.

The right to freedom of expression includes the freedom to observe its views, to receive and impart information and ideas without interference by public authorities and regardless of frontiers. At the same time, the exercise of these freedoms may be subject to such conditions, restrictions or sanctions, which are established by law and are necessary in a democratic society in the interests of national security.

Given these rules, it becomes obvious, in our opinion, that “hate speech”, correct, fair statements that contribute to the detection and prevention of negative or illegal tendencies in public life can not be considered. The oppositions are statements that contradict national interests or threaten national security. This goal of protecting national interests is observed in the content of the term “incitement to hatred”, which is synonymous with the term “hate speech” which we are investigating. In particular, punishment for the specified act is provided for in Article 161 of the Criminal Code of Ukraine. “Violation of equality of citizens depending on their race, nationality, religious beliefs, disability and other grounds”.

Consequently, the language of hostility is a notion of value, since in international law there is no generally accepted concept in this regard. To date, Ukrainian legislation has formed the following signs of “hate speech”, which are differentiated in the Laws of Ukraine “On Information” On printed mass media (press) in Ukraine”.

Key words: hate speech, national security, insult, equality, freedom of speech, values.